

BORSOS Attila

A magyar időszaki kiadványok repertóriumai ; 2. : annotált bibliográfia / Borsos Attila. – Budapest : Országos Széchényi Könyvtár : Gondolat Kiadó, 2008. – 247 p. ; 20 cm. – (Nemzeti téka)
ISBN 978-963-693-113-1
ISSN 1586-1163

Méltó folytatás

Borsos Attila annotált bibliográfiája:
A magyar időszaki kiadványok repertóriumai 2.

Hosszan lehetne elmélkedni a repertóriumok hasznáról, a tudományos kutatásban, a könyvtári tájékoztatásban és a lapszerkesztésben játszott szerepéről. Felidézhetnénk a felsőfokú könyvtárosképzés vonatkozó tananyagát, a könyvtári szakirodalom különféle elméleti-módszertani megállapításait. S bizonyára azoknak a véleményéből is összegyűlne egy jókora csokorra való, akik rendszeresen forgatják ennek a fontos bibliográfiai műfajnak a darabjait. Szerencsére mindettől megkímél bennünket a most ismertetett kötet fülszövege, amelynek elején frappáns tömörséggel fogalmazták meg a lényegét (különösen, ha kiterjesztjük az elektronikus adatfeldolgozásra is): „*A mai felgyorsult világunkban nincs időnk végigböngészni a lapok régebbi évfolyamait – ha van az adott lapnak repertórium, percek alatt megtudjuk, hogy az általunk keresett cikk melyik évfolyam, melyik számában érhető el. Ez a kiadvány egyszerűbbé, gyorsabbá teszi a felhasználó számára a könyvtári hírlap- és folyóirat-állomány használatát, a bennük rejlő információk megszerzését.*”

A folyóirat-repertóriumok – tágabban az időszaki kiadványok közleményeinek címadatairól tájékoztató összeállítások – a kiemelés követő évekig, a boldog emlékű *Szinnyei József* felülmúlhatatlan munkásságáig visszanyúló előzmények és a meglehetősen sokáig tartó hullámvölgy, majd *Kőhalmi Béla* 1967-ben papírra vetett, ám csaknem egy évtizedig visszhangtalan maradt figyelemfelhívása után az 1970-es évek derekán kerültek ismét a szakmai érdeklődés előterébe. Még sokan emlékezhetünk rá, hogy ez idő tájt a Magyar Könyvtárosok Egyesülete Bibliográfiai Bizottsága a Könyvtártudományi és Módszertani Központtal (KMK) közösen jó néhány alkalommal rendkívül színvonalas, nagy hatású országos tanácskozást szervezett a helyismereti tevékenység időszerű kérdéseiről. Az előadások és a legérdekesebbnek, legértékesebbnek ítélt hozzászólások könyv alakban is megjelentek, és túlzás nélkül állíthatjuk, hogy ezek a köte-

tek mindmáig a hazai helyismereti irodalom irányadó termékei. A második, Debrecenben 1974. augusztus 27-28-án megrendezett konferencia témája a folyóirat-repertóriumok szerkesztésének összetett problémaköre volt. A kiváló szakemberek (*Szentmihályi János, Csűry István, Lisztes László, Korompai Gáborné, Péter László* és mások) részvételével zajló, igen élénk vita végén elfogadott ajánlások egyike javasolta, hogy a KMK „*kezdeményezze az önállóan publikált, illetve kéziratossá és rejtett repertóriumok retrospektív bibliográfiájának elkészítését...*”.

A kívánság meglepően hamar teljesült. A disputa egyik résztvevője, *Kertész Gyula* ugyanis az akkori debreceni tanítóképző főiskola könyvtáros szakának oktatójaként már évek óta foglalkozott a bibliográfia (közelebről a helyismereti bibliográfia) teoretikus vonatkozásaival, egyebek között a másodfokú bibliográfiák körébe sorolt sajtórepertóriumok készítésének metodikájával. Hogy kellő rálátása legyen a tárgyra, *Kőhalmi Béla* útmutatásai nyomán elhatározta a különféle periodikumok hozzáférhető (nyomtatásban közzétett vagy kéziratossá) címjegyzékeinek számbavételét, és ebben a hallgatói is segítettek különböző tanulmányi feladatok megoldásával. Az imént idézett ajánlás tulajdonképpen a végső lökést adta a munka gyors befejezéséhez. A következő év nyarán lezárta az anyaggyűjtést, majd – miként az alcíme is jelzi – az egyedi repertóriumokat regisztráló és elemző-értékelő annotációkkal ellátott, háromszázhetvenkét tételt tartalmazó összeállítást a Könyvtártudományi és Módszertani Központ gondozásában a Népművelési Propaganda Iroda 1977-ben „*A magyar sajtó repertóriumainak annotált bibliográfiája*” címmel közreadta. A bevezetőben, amelyet ő „*Használati útmutató*”-nak nevezett, eredményes kísérletet tett a tanulságok összefoglalására is. Mint az ügy szilárd elkötelezettje, a kutatást Budapestre költözése után tovább folytatta, ebből a szempontból ked-

vezőbb körülmények között. Teljességre törekedett, és noha szándékosan mellőzte a közös repertóriumok feltárását, mintegy tíz év alatt még így is csaknem két és félszeresére emelte a tételek számát. Az annotált bibliográfia második, bővített kiadásának törzsanyaga (amely az 1986 végéig megismert összeállításokat vette számba) nyolcszázharmincnyolc leírást számlált, és ehhez csatolt még függelékként 1987–1988-ból harminc címet (de magyarázó jegyzetek nélkül). Némileg kibővítve, itt-ott újragondolva megismételte a tanulmány értékű útmutatóját is. Az első, karcsúbb változathoz hasonlóan szintén kedvezően fogadott és a könyvtárakban sűrűn kézbe vett kötetet „*A magyar időszaki kiadványok egyedi repertóriumai*” címmel a KMK jelentette meg 1990-ben. Azóta eltelt tizennyolc esztendő... Már-már azt hihettük, hogy a korán elhunyt kiváló kollégánk úttörő vállalkozásának nem lesz folytatása. S íme egy újabb meglepetés: nemrégiben napvilágot látott *Borsos Attila* opusa. S nem is akárhol: az Országos Széchényi Könyvtár és a Gondolat Kiadó jeles, a szűkebb szakmai körökön kívül az érintett tudományágak művelői és az érdeklődő közönség előtt is tekintélyt kivívó, kivitelében is tetszetős, elegáns, Nemzeti téka című művelődéstörténeti sorozatában. E sorozat tagjának lenni önmagában véve is rangot ad, és ezt a megtiszteltetést méltán érdemelte ki az annotált bibliográfia. Egyfelől a témája, másfelől a megvalósítás igényessége révén. Mint ahogy az a rövidre szabott, alig egy oldalnyi „*Használati útmutató*” soraiból kiderül, a szerkesztő – aki a nemzeti könyvtár hírlapcsoportjának munkatársa – tudatosan követte elődjét és feltehetően példaképét (nyilván ezért nem foglalkozott mélyrehatóbban a módszertani kérdésekkel). Némi eltéréssel ugyan, de alapjában véve ugyanazokat az elveket és módszereket alkalmazta. Egyértelműen erre utal az eredeti címet kiegészítő római kettes szám, valamint az alcím változatlan átvétele

is. Mindössze két érdemi különbség mutatható ki. Borsos Attila közli a nem egyedi (Kertész Gyula által közösnek titulált) repertóriumok címeit is, beleértve az 1986 előtt összeállított jegyzékeket. Köztük a kivételes szorgalmú *Galambos Ferenc* OSZK-ban őrzött gépiratos köteteit (a bécsi magyar emigráció lapjairól, a kisebb könyvészeti orgánumokról, a felvidéki folyóiratokról stb.), a koalíciós évek hódmezővásárhelyi újságjainak *Kárász József* által elkészített, szintén kéziratos ötkötetes repertóriumát, a Petőfi Irodalmi Múzeum nyomtatásban hozzáférhető, terjedelmes címválogatásait Az Est-lapok és a Magyar Nemzet cikkeiről, *Győri Vilmos* hajdani feltárását a polgári iskolai közlönyökről. A másik eltérés a leírások minősítésének elmaradása (holott Kertész Gyula ezt egyik fő feladatának tekintette). Az útmutatóban erre nem kapunk magyarázatot, ezért csak találgathatjuk az okot. A terjedelmi kötöttség valószínűleg nem képezhetett akadályt. Talán inkább a túlzott szerénység diktálta ezt az eljárást. Bármiért történt is, a címjegyzék használhatóságát nem gátolja.

A már szóba hozott kiegészítéseken kívül Borsos Attila valamivel több mint húsz esztendő (1987–2007) címanyagát regisztrálta, az adatgyűjtést 2007 novemberében fejezte be. Mindenekelőtt a magyarországi és a határon túli magyar periodikumok nyomtatásban napvilágot látott repertóriumait vette számba. Elődjéhez hasonlóan kiterjedt a figyelme a kéziratos (pontosabb jelöléssel: gépiratos és printelt) összeállítások egy részére is, mégpedig azokra az egyetemi és főiskolai szakdolgozatokra, amelyek a Könyvtári Intézet Könyvtártudományi Szakkönyvtárában fellelhetők (a raktári jelzetet is megadja, ezzel is segítve a keresést). Jó lett volna olvasni arról, hogy a képző intézmények, illetve tanszékeik könyvtáraiban rejtőző további jegyzékek leírására miért nem tett lépéseket. Hiszen bizonyosra vehető, hogy nem mindegyik szakdolgozat

jutott el a fenti gyűjteménybe.

Az időszaki kiadvány fogalmát tágan értelmezte: a napi- és hetilapok, valamint a folyóiratok mellett számos múzeumi és egyéb évkönyv, egyetemi acta, jó néhány iskolai értesítő, sőt egy kalendárium (Naptár, a szlovéniai magyarok évkönyve) is szerepel a bibliográfiában. Öröndetes tény, hogy sok lokális kiadványt írt le, ilyenformán a helyismereti tájékoztatás is fontos segédlettel gyarapodott. Feltűnő, hogy a bibliográfusok továbbra sem szívesen nyúlnak a napi- és hetilapokhoz, nyilván az újságközlemények nagy mennyisége és tartalmi-értékbeli differenciáltsága, továbbá a metodikai problémák sokasága riasztja őket. Igazán a folyóiratokat és évkönyveket kedvelik, némelyik orgánumról (pl. a romániai Művelődésről, a tatabányai Új Forrásról, a budapesti Liget és Táncművészet két-két évfolyamáról, a Művészetről, az Esélyről, a győri múzeum Arrabona c. évkönyvéről) két vagy több összeállítás is megjelent. Repertóriumára révén néhány kevésbé ismert periodikum is szem elé került: például a Magyar Cionista Szövetség Borocho-w-körének 1945-ben napvilágot látott Haderech – Az Út c. heti értesítője, szintén 1945-ből a Vasútépítők c. csapatújság, a hetvenes-nyolcvanas évekből az almásfüzitői Timföld c. üzemi lap, a Borsodi Vegyi Kombinát évkönyve. Bizonyára sokak számára okoz meglepetést, hogy a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárában két évtizeddel ezelőtt feltárták a világ egyik legrégebbi és leghíresebb referáló lapjának, a Göttingische Gelehrte Anzeigen-nek a hazánkra vonatkozó közleményeit.

Összesen négyszázkilencven számozott tétel, vagyis ennyi repertórium leírása található a kötetben. Sorszámot a címjegyzékek kaptak, ugyanakkor a besorolás a feldolgozott időszaki kiadványok címeinek betűrendjét követi. Tehát némelyik rendszó (cím) alatt – mint ahogy az imént céloztunk rá – több tétel is sorakozik. Külön-külön rendszót kaptak a kollektív re-

pertóriumokban feltárt lapok, az évkör pontos feltüntetésével. Az alfabetikus szerkezet már az első kiadásnál is kitűnően bevált, most is számottevő mértékben megkönnyíti az eligazodást. Mindegyik bibliográfiai leíráshoz kapcsolódik annotáció. Ezek formája és tartalma a Kertész Gyula-féle szisztémát utánozza. Borsos Attila először azt jelzi, hogy önálló vagy rejtett, netán szamizdat jegyzékről van-e szó. Majd közli a feldolgozott tárgyveket. Ezután öt, következetesen, de csak szükség szerint ismétlődő, az ábécé egy-egy nagy betűjével megkülönböztetett rovatban jellemzi a szóban forgó repertórium tartalmát és módszereit. Mivel követhető példa, érdemes részletesebben ismertetni. Az első rovatban (T) arról olvashatunk, hogy teljes vagy válogatott-e a feldolgozás, többnyire a tételszámot is feltünteti, sőt, ha kéthasábos a szedés, ez szintén megtudható, és ide kerültek a szerkesztő által adott tárgyszavak. A második (C) a bibliográfiai leírás részletességéről, adatról, az utóbbiak sorrendjéről tájékoztat. A harmadikat (A) csak akkor látjuk, ha van annotáció. A negyedik (SZ) a szerkezetről, a fő rendezési elvekről informál, arab számokkal elválasztva a szerkezeti egységeket. S végül az ötödik (M) a mutatókat nevezi meg, szintén arab számokkal jelölve azokat. Világos, könnyen áttekinthető rendszer, egyértelműen állítható, hogy kellő felvilágosítást nyújt a használóknak, az érdeklődőknek.

A visszakeresést megkönnyíti a jól tagolt tárgymutató is, amelyben olykor földrajzi nevek is helyet kaptak, de nem a teljesség igényével. Noha a használati útmutatóból hiányzik az erre való utalás, lapozgatás közben arra következtethetünk, hogy a leíró részben, az annotáció T rovatában szereplő tárgyszavakat vetítette ki ide, a mutatóba. Könyvtárosoknak, kutatóknak egyaránt sokat segített volna, ha a feltárt lapok kiadási helyéről szintén készül földrajzi mutató, vagy annak elemei beépülnek a tárgyi rendszavak közé. Most ugyanis az indexből nem

derül ki – hogy csak egyetlen példát emeljük ki –, hogy a Béri Balogh Ádám és a Wosinsky Mór Múzeum egyazon szekszárdi intézmény. Hasonló gondok a periodikumok címeivel kapcsolatban is felvetődnek; megint csak egy példára szorítkozva: a bibliográfiában a Magyar Nemzeti Múzeum Néprajzi Osztályának Értesítője rendszó található, ugyanakkor a leírásban a cím már a Néprajzi Értesítő, az idő közbeni címváltozásról (és annak időpontjáról) sem a tétel, sem a mutató nem tájékoztat. (Talán utalókkal át lehetett volna hidalni ezt a problémát.) Magától értetődik, hogy a bibliográfiához kapcsolódik egy személynévmutató is az összeállítókról és a közreműködőkről.

Borsos Attila gondos munkát végzett, de mint ahogy azt a szakmai berkekben emlegetni szoktuk, tökéletes bibliográfiát alkotni aligha lehet. Ha nagyon-nagyon keressük, ezúttal is rábukkanhatunk egy-két hibára, hiányosságra. Kimaradt a debreceni irodalmi folyóirat, az Alföld előző, a nyolcvanas évtized számainak közleményeit regisztráló repertórium (1990-ben jelent meg). Bizonyára tévedésből vette egyazon folyóirat két folyamának az 1913–18-ban és 1934–36-ban közzétett Könyvtári Szemlét, holott ez két különböző lap volt, különböző céllal és szemlélettel. Csakis a „Homérosz is bóbiskolt néha” szindrómával magyarázható, hogy a repertóriumok egyébként szabványos bibliográfiai leírása két helyen megbicsaklik: a 280. és 381. tételben nem a cím, hanem az összeállító neve szerepel első helyen, ráadásul indokolatlan félkövér kiemeléssel. A nyomda (jelen esetben a szövegszerkesztő) ördöge sem kímélte a kiadványt: például kétszer is sajtóhibával nyomták az Enigma c. művészetelméleti folyóirat címét, a már említett Wosinsky Mór Múzeum évkönyvének a kezdő tárgyéve 1970 helyett tévesen 1990.

Mindezt csak azért érdemes szóvá tenni, mert az előszó megpendíti egy majdani CD lehetőségét, tehát belátható időn belül mód nyílik a kor-

rekción. Az elképzelés szerint Kertész Gyula bibliográfiája és a mostani folytatás együtt jelenhetne meg elektronikus adathordozón. Messzemenően üdvözlendő és támogatandó ötlet, különösen, ha az interneten is hozzáférhető lesz, mert akkor valamenynyi könyvtárban, kutatóhelyen, ahol hálózati kapcsolat van, elérhetővé, kutathatóvá válik, azaz a kiváló másodfokú bibliográfia hatékonyabban töltheti be szerepét. Talán arról is álmodhatunk, hogy ennek a

dokumentumnak a tartalma kiegészülhet: egyrészt az időközben megjelenő repertóriumok, másrészt a jelenleg kéziratként lappangó (feltehetően leginkább a felsőfokú könyvtárosképző intézmények központi és tanszéki gyűjteményeiben rejtőző) és a közeljövőben készülő, a témába vágó gépiratos összeállítások adataival. Szeretnénk hinni, hogy valóban így lesz.

Bényei Miklós

Pécsi mindentudó

Minden kutató előbb-utóbb beleütközik saját korlátaiba: hiába folytat intenzív levelezést, szorgalmazza a tanulmányok különnyomatainak cseréjét, nem képes áttekinteni a szakterületén megjelenő irodalmat. Így aztán akár a természet- vagy orvostudományi kutatók is igénylik a folyamatos tájékozódás mellett a tájékoztatást is, hiszen munkájukhoz nélkülözhetetlen a legfrissebb eredmények ismerete. Még inkább érvényes ez az igény a történeti kutatók számára, ugyanis számukra nemcsak a napjainkban megjelenő irodalom nyújt pótolhatatlan adatokat, hanem a korábban megjelent közlemények is alapvető információkat tartalmaznak. Ezért e kutatóknak elengedhetetlen az érdeklődési területükbe vágó, bármikor megjelent irodalom ismerete. Az ebben való tájékozódás lehetőségét teremtik meg a bibliográfiaik.

Ennek a feladatnak kíván eleget tenni a *Surján Miklós* által készített *Pécs bibliográfiája, 1960–2005* című kiadvány, mely 2008 májusának végén jelent meg 500 példányban, a Pécs Története Alapítvány kiadásában. Mint a címéből is kiderül, négy és fél évtized pécsi tárgyú

kiadványait és részdokumentumait igyekszik számba venni. E bibliográfiának már előzményei is vannak. Surján Miklós írja bevezetőjében, hogy „Pécs és Baranya megye irodalmának bibliográfiai feltárására az első kísérlet a múlt század 30-as éveinek elején történt” (7. p.) Bár ez kísérletnek is csak jóindulatúan nevezhető, hiszen *Reuter Camillo* ideggyógyász professzornak a *Pécs-baranyai ismertetőben* 1934-ben megjelent 8 oldalas összeállítása mindössze a legalapvetőbb kiadványokra szorítkozhatott.

1958-ban a Baranya Megyei Idegenforgalmi Hivatal kiadásában megjelent kötet végén közölte *Csekey István* (1889–1963) ny. jogász-professzor „Általános tájékoztató bibliográfia” címmel 14 oldalon Pécs és Baranya megye legfontosabb irodalmának bibliográfiáját. Bár Csekey István sokfelé megfordult, kecskeméti jogakadémiai tanársága után az észtországi Tartu, majd a szegedi, később a kolozsvári, végül a pécsi egyetem tanára volt, e legutolsó hely ejtette rabul: Pécs szerelmese lett. Tovább gyűjtötte a baranyai, pécsi irodalmat és csak beteg-